

Esruc Ekslibrisleri - Ekslibris Sanatında Daire Formlu Kalıplarla Spiral Formlu Biçimlerin İlişkisi

Prof. Mustafa Küçüköner

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Resim Bölümü
mustkoner@hotmail.com

Makalenin tamamı
30 Aralık 2014'de kabul edildi

Özet

Daire formlu kalıplar ve biçimler gravür resimlerde bir arada kullanılmıştır. Bu gravür ve ekslibrislerden örnek çalışmalar bu bildiride yer almaktadır. Babil Kulesi formu da hem spiral hem de daire formları ile örtüşmektedir. Daire ve spiral yapının benzerliği bu bildiride yer verilen ekslibrislerde bir arada kullanılmış ve bildiri tamamlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Daire, Spiral, Babil, Ekslibris

1. DAİRE FORMLU NESNELERİN EKSLİBRİS SANATINDA KALIP OLARAK KULLANILMASI

Bilindiği gibi ses ve görüntü verileri taşıyan film şeridi, ses kasetleri, plak diskleri ve bilgisayar kasetlerinin sarılı oldukları rulolara dik açıdan bakıldığında yuvarlak bir form görürüz. Bu yuvarlak form teknolojik gelişmeler ile daha sonra CD (Compact Disc), DVD (Dijital Versatile Disc) ve HDD'lere (Hard Disk) dönüşmüştür. (Resim 1)

Görsel 1. CD (Compact Disc) DVD (Dijital Versatile Disc) ve HDD'lere (Hard Disk)

Görsel 2. Mustafa Küçüköner, "Ex-Libris Hasip Pektaş", 2005, Kuru Kazı, Çap 12cm.

Görsel 3. Mustafa Küçüköner, "Ex-Libris İsmet Vildan Alptekin", 2005, Kuru Kazı, Çap 12cm.

Yazı, rakam, ses ve görüntü taşıyan bu disklerin hemen hemen hepsi birer ya da ikişer dairesel gövdeden oluşmaktadır. Verilerin ortaya çıkışı da bu gövdelerin dönmesinden kaynaklanmakta, yuvarlak formdaki diskin kendi etrafında dönmesi ile de bilgiler görünür hale gelmektedir.

CD, DVD ve HDD üretilirken üzerlerinde daireler halinde çukurlar ve tümsekler yapılmaktadır. Verilerin yazılması ve okunması, zayıf bir lazer ışınının, bu çukur ve düzlükler üzerinde yansıma ya da yansımaması sayesinde gerçekleşir.

Bu teknik özelliklerinin dışında CD ve DVD'yi biz sanat alanında da kullanabilmekteyiz. Sert plastik kökenli bir maddeden yapılan bu diskler bizim için bir gravür plakası oluverir. Üzerinde sert aletlerle çizilerek ya da oyma aletleri ile oyularak hem ince hem kalın çukurlar oluşturulabilir. Resim 2, 3 ve 4'teki örneklerde atıl durumdan alınarak kullanılan CD kalıplar üzerine yapılmış çukurları rahatça görebiliriz. Sanatçı kendi tasarımına göre kalıba işlediği büyük ve derin oyuklara boya vermek sureti ile baskı alabilir. Ayrıca tümseklerde kalan yerlere de boya vererek yüksek baskı tekniğinde de baskı alabilir. Hatta hem çukurlara hem de tümseklere boya vererek aynı anda her iki teknikten de yararlanmış olarak baskı alabilir.

Bilgiyi ve görüntüyü ilk çoğaltma yöntemi olan gravür ile günümüzdeki çoğaltma ve taşıma yöntemi olan CD arasında ortak özellikler vardır. Gravür sanatı ile görüntü ve bilgi birden fazla çoğaltılmakta ve belleklerde kalma gücü arttırılmaktadır. Ayrıca görüntünün ve bilginin birden fazla kişiye ve yere

ulaşması sağlanabilmektedir. CD ile de görüntüler, sesler ve yazılar istenildiği kadar çoğaltılmakta ve belleklerde kalma gücü ve süresi uzatılmaktadır ve ayrıca çok sayıda kişiye ve yere ulaştırılabilmektedir. Gravürün çoğaltma ve taşıma özellikleri ile disklerin kendi üretiminde yer alan çoğaltma ve taşıma özellikleri bu resimlerde bir araya gelmektedir. Böylece hem sanat açısından hem de teknolojik açıdan iki çoğaltma özelliği bir araya getirilmiş olur.

Görüntünün çoğaltılması ile ilgili olarak Walter Benjamin Pasajlar” adlı kitapta sanat eserinin çoğaltılarak yaygınlaştırılması ile ilgili olarak şöyle demektedir:

Aslında sanat yapısı, her zaman yeniden-üretilebilir olagelmıştır. İnsanların yapmış oldukları, her zaman yine insanlarca yeniden yapılabilmektedir. Öğrenciler sanat alanında araştırma amacıyla, ustalar yapıtların yaygınlaşmasını sağlamak için ve nihayet üçüncü kişiler de kazanç uğruna bu türden sonradan-çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. (Benjamin, 2001, s.52)

Görsel 4. Mustafa Küçüköner,
“Ex-Libris Hüsamettin Koçan”, 2005, Kuru Kazı,
Çap 12cm.

2. ÇİNKO LEVHANIN DAİRE FORMLU KALIP OLARAK KULLANILMASI

Şimdi daire formulu olan ve çapı CD'ninki ile aynı (12 cm) olan çinko levhalardan elde edilmiş kalıpları ele alıyoruz. Çinko kalıplar aquatinta, asitli oyma, kuru kazı gibi çok sayıda teknik çalışma kolaylığı ile sanatçıya resmini çizebilme aşamasında çok geniş bir çalışma kolaylığı sunar. Resim 5, 6 ve 7’de daire formulu çinko kalıplar üzerine yapılmış ekslibrislerden örnekler görülmektedir. Bu çinko kalıplar da yukarıda bahsettiğimiz diskler gibi dairedirler ve hem disklerin kullanılış amaçlarını ve hem de dünyanın dairesel formu ve işlevini çağrışırlar.

Görsel 5. Mustafa Küçüköner,
“Ex-Libris Hasip Pektaş”, 2005, Asit Oyma ve
Aquatinta, Çap 12cm.

Görsel 6. Mustafa Küçüköner,
“Ex Libris Atilla Atar”. 2005, Asit Oyma,
Aquatinta ve Kuru Kazı, Çap 12cm.

Görsel 7. Mustafa Küçüköner,
“Ex-Libris Kemal İskender”, 2005, Asit Oyma ve
Kuru Kazı, Çap 12cm.

3. BABİL KULESİ FORMUNUN DAİRE BİÇİMLİ KALIPLARDA KULLANILMASI

Bilindiği gibi Babil Kulesi'nin spiral formu Kutsal kitaplarda ve tarihi konularda hem anlatılmış hem de çizile gelmiştir. Yüzerce yıl minyatürlerde basit bir kule formu olarak resmedildikten sonra, Alman Rönesans sanatçısı Elder Pieter Bruegel tarafından 1563'te yapılan iki yağlı boya resimde birden bire devasa boyutları olan kulelere dönüşür. (Bkz. Küçüköner, 2013, s.42-47) Öyle ki, temeli yerden başlayan, tepesi ise bulutlara varan ve çok gerçekçi görünen yeni bir kule formu ortaya çıkar. (Resim 8)

Bruegel ve sonrasında ondan etkilenen sanatçılar Babil Kulesi formlarında yapının altından kuleye girip, yapıyı çevreleyerek yukarı tırmanan spiral döngüyü hep kullanmışlardır. Bu spiral bir merdiven veya bir yol olarak yapıya yerleştirilir ve aynı zamanda yeryüzünden gökyüzüne, yani insandan Tanrı'ya ulaşımın da bir göstergesi oluverir.

Hem bu spiralin dönerek ilerlemesi, hem de kulelere üstten baktığımız zaman görülen daire formu, günümüzdeki disklere, dünyanın daire formuna ve dönüşüne benzediği gibi, daire formu kalıpların taşıdığı resimlerle de doğrudan bağlantı içindedirler.

Babil Kulesi, taşıdığı çok anlamın yanı sıra 'birliğin' ve 'tek dil'in de sembolüdür. Günümüzde aktif olan Vancouver Halk Kütüphanesi Binası (Resim 9) ve Avrupa Parlamento Binaları da (Resim 10) Bruegel'in Babil Kulesi'ne tıpa tıpa benzer bir mimaride yapılmış olup, tek dil ve tek devlet imgelerini taşımaları amaçlanmaktadır. (Bkz. Küçüköner, 2013, s.72-75)

Görsel 9. Moshe Safdie, Vancouver Halk Kütüphanesi, 1995, Kanada.

Görsel 10. Avrupa Parlamento Binası, 1991-1999, Strazburg, Fransa

Görsel 8. Elder Pieter Bruegel, Babil Kulesi (Viyana VCersiyonu), 1563, Ahşap Üzerine Yağlı Boya, 114x155 cm.

Görsel 9. Moshe Safdie, Vancouver Halk Kütüphanesi, 1995, Kanada.

Görsel 10. Avrupa Parlamento Binası, 1991-1999, Strazburg, Fransa

Görsel 11. Jean Thomassen, Babil Kulesi, 1989,
Tuval Üzerine Yağlı Boya, 100x150 cm.

Görsel 13. Mustafa Küçüköner, "Babil Kulesi, 2013, Ahşap Üzerine Oyma ve Yağlı Boya,
122x188,5 cm.

Görsel 12. Jakob Gautel, Babil Kulesi,
2006-2012, Enstalasyon, Yükseklik: 450 cm.
En: 450 cm.

Sembolik olarak Babil Kulesi'nin yapısal biçimi günümüzde çağdaş sanat alanında çok yaygın olarak kullanılmaktadır. İmgesel olarak da birlik gibi taşıdığı anlamların kullanımı da günümüzde gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu konuda Küçüköner şöyle demektedir:

21. yüzyıla girerken dünyanın gündemine oturan Amerika - Irak savaşı, dikkatleri bir anda üzerine çekti. Bu olay karşısında sanatçılar da duyarsız kalmadılar. Teknolojik kolaylıklar sayesinde konuyla ilgili bilgi ve görüntülerin taşınabilmesi, canlı olarak görmedikleri yerlere ait görüntülere ulaşabilmelerinin kolaylaşması sayesinde sanatçılar hızla konuya eğilmeye başladılar. (Küçüköner, 2013, s.77.)

Resim 11. 12 ve 13'te Babil Kulesi ve spiral döngünün günümüzde yaşayan sanatçılar tarafından farklı tekniklerle kullanıldığı çağdaş sanattan örnekler görülmektedir.

4. BABİL KULESİ FORMUNUN ESRUC EKSLİBRİSLERİNDE KULLANILMASI

Resim 14, 15, 16, 17, 18 ve 19'da daire formu çinko kalıplar üzerinde Babil Kulesi formlarında yapılmış, spiral döngülere sahip, sembolik yapıları biçimler görülmektedir.

Bu resimlere baktığımızda kuleler genelde bir üçgen form görünümündedir. Eğer kulelere yandan değil de üstten baktığımızı varsayarsak göreceğimiz form daire olacaktır. Daire üzerinde dış kenardan başlayıp içeri doğru ilerleyen ve merkezde sonlanan bir de spiral döngü oluşacaktır. Her iki

bakışta ortaya çıkan bu dairesel ve spiral formlar, hem dünyanın dairesel formunun ve dönüşünün taşıdığı imgeleri taşımakta, hem CD, DVD, HDD gibi disklerin taşıdığı ses, görüntü ve yazılara çağrışım yapmakta ve hem de bir dilin, birliğin temsilcisi olan Babil Kulesi gibi diğer dairesel ve spiral göstergelere de gönderme yapmaktadır.

Görsel 14. Mustafa Küçüköner, Ekslibris Salih Hoşoğlu, 2013, Asit Oyma, Çap 12cm.

Görsel 15. Mustafa Küçüköner, Ekslibris M. Y. Hamdoon, 2013, Asit Oyma, Çap 12cm.

Görsel 16. Mustafa Küçüköner, Ekslibris Rifkat Talipov, 2013, Asit Oyma ve Doku, Çap 12cm.

Görsel 17. Mustafa Küçüköner, Ekslibris Faris Al-Libawi, 2013, Asit Oyma ve Aquatinta, Çap 12cm.

Görsel 18. Mustafa Küçüköner, Ekslibris Kazbek Aldamzharova, 2013, Asit Oyma, Çap 12cm.

Bu son ekslibrisler ESRUC kapsamında yapılmıştır. Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü tarafından başlatılan ESRUC (Eurasian Silk Road Consortium) adlı akademik sempozyumların ilki 28 Mayıs 2010 yılında Atatürk Üniversitesi Kültür ve Gösteri Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Sempozyuma katılan çoğu rektör olmak üzere toplamda 80 konuk adına tarafımdan kendilerine hediye edilmek üzere ekslibris yapılmıştır. Ekslibrisler sempozyum girişindeki fuaye alanında sergilenmiş ve sergi açılışı sempozyumun açılışı ile aynı anda yapılmıştır. Sergide ekslibris nedir adlı bir de poster bildiri yerleştirilerek konukların ve izleyicilerin ekslibris ile ilgili bilgi edinmeleri de sağlanmıştır. Sempozyuma katılan ve adlarına ekslibris yapılan konuklara sempozyum sonunda birer hediye çantası takdim edilmiş, sergide yer alan ekslibrislerin de çantalarına koyularak kendilerine sunulmuştur.

Sempozyuma davet edilen konuklarla ilgili olarak sergiden yaklaşık bir ay önce tarafımdan araştırma yapılmıştır. Konukların geldikleri üniversitelere, memleketlere, bilim alanlarına, ilgi alanlarına ve kişisel özelliklerine ait bilgi ve görüntü toplanmış, bu konuklar üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen veriler ile, son yıllarda üzerinde durduğum Babil Kulesi'nin sembolik biçimi ve imgesel çağrışımları arasında bağlantı kurulmuştur. Böylece her bir ekslibris için resim taslakları hazırlanmıştır.

İpek Yolu üzerinde yer alan üniversitelerin buluşmasının ve birlikte ortak projeler geliştirmelerinin, bunların yanı sıra o kadar farklı kültür, millet,

dil, din, coğrafyaya rağmen ortak bir konuda buluşabilmelerinin Babil Kulesi resimlerindeki gibi birleştiricilik göstergeleri ile bağ kurmasından yararlanarak ekslibrisler tamamlanmıştır. Çalışmalarda asitli oyma, aquatinta ve kuru kazı tekniklerinden yararlanılmış ve genelde tek renk kullanılmıştır.

5. SONUÇ

Bu bildiri de örneklenen ekslibris resimlerde olduğu gibi, daire formu kalıplar ve biçimler sanatın bu alanında da kullanılmış, ortaya farklı çalışmalar çıkartılmıştır. Özellikle de sanatçının yaşadığı coğrafya ve direkt etkileşim içinde olduğu çevresel şartlar da sanatçının yapıtlarına yansımış, ortaya geçmişin de izini taşıyan günümüze ait görünümlü resimler çıkmıştır.

Kaynakça

Benjamin, W. (2001). Pasajlar, Çev. Ahmet Cemal, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul.
Küçüköner, M. (2013). Güncellenen İmgeler: Babil, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.